

HENNING MANKELL

Zweedse laarzen

Uit het Zweeds vertaald door
Clementine Luijten en Jasper Popma

DE GEUS

Tweede druk

Oorspronkelijke titel *Svenska gummistövlar*, verschenen bij Leopard förlag

Published by agreement with Leopard förlag, Stockholm,
and Leonhardt & Høier Literary Agency A/S, Copenhagen

Oorspronkelijke tekst © Henning Mankell, 2015

Nederlandse vertaling © Clementine Luijten, Jasper Popma en

De Geus BV, Breda 2015

Omslagontwerp Berry van Gerwen

Omslagillustratie © Getty Images/Lena Katarina Johansson

ISBN 978 90 445 3571 6

NUR 332/302

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van De Geus BV, Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland. Telefoon: 076 522 8151.

Internet: www.degeus.nl.

Meer weten over onze boeken en auteurs? Meld u dan aan voor onze nieuwsbrief via www.degeus.nl of volg ons via social media:

De_Geus

DeGeusBreda

In een herfstnacht bijna een jaar geleden brandde mijn huis af. Het was op een zondag. 's Middags was het gaan waaien. Op de windmeter kon ik 's avonds zien dat de windstoten een snelheid van meer dan twintig meter per seconde hadden.

Het was een zeer koude noordenwind, hoewel het nog vroeg in de herfst was. Toen ik tegen half elf naar bed ging, bedacht ik dat het de eerste herfststorm was die dit jaar over het eiland trok dat ik van mijn grootouders van moederskant had geërfd.

Herfst, bijna winter. Op een nacht zou het ijs zich langzaam uitspreiden over de zee.

Het was voor het eerst die herfst dat ik mijn sokken aanhield toen ik in bed kroop. De kou zette zijn eerste houdgreep.

Een maand eerder had ik met veel moeite het dak gerepareerd. Dat was een grote klus voor een kleine handwerksman. Veel dakpannen waren oud en gebarsten. Mijn handen, die ooit scalpels hadden vastgehouden tijdens gecompliceerde operaties, waren niet gemaakt om met ruwe dakpannen te werken.

Ture Jansson, die zijn hele werkzame leven postbode was geweest hier op de eilanden en nu met pensioen was, had aangeboden de nieuwe dakpannen vanuit de haven per boot hierheen te brengen. Hij wilde er niet eens voor betaald krijgen. Omdat ik een provisorische spreekkamer in mijn boothuis had ingericht om al zijn ingebeeelde kwaaltjes te onderzoeken, vond Jansson misschien dat hij iets terug moest doen.

Al die jaren heb ik op de steiger bij het boothuis zijn vermeend pijnlijke armen en rug onderzocht. Ik heb de stethoscoop van de houten eidereend gepakt en geconstateerd dat zijn longen en hart klonken zoals het hoort. Tijdens al die terugkerende onderzoeken bleek Jansson altijd in uitstekende gezondheid. Zijn angst voor ingebeeelde ziektes was zo immens dat ik in mijn vele jaren als arts nooit

iets vergelijkbaars ben tegengekomen. Naast postbode was hij een voltijds hypochonder.

Een keer klaagde hij over kiespijn. Toen heb ik geweigerd hem te behandelen. Of hij naar een tandarts aan de wal is gegaan, weet ik niet. Ik vraag me af of die man ooit een gaatje in zijn gebit heeft gehad. Misschien had hij in zijn slaap liggen knarsetanden en daar pijn aan overgehouden.

De nacht dat het vuur toesloeg, had ik net als altijd een slaappil ingenomen en was snel in slaap gevallen.

Ik werd wakker doordat er plotseling felle lampen aangingen. Toen ik mijn ogen opendeed, was het licht om me heen verblindend. Onder het plafond van de slaapkamer hing een deken van grijze rook. Mijn sokken moest ik in mijn slaap hebben uitgedaan, toen het warm werd in de kamer. Ik vloog uit bed, stoof de trap af en de keuken in. Overal om me heen was het vretende felle licht. Ik zag dat de wandklok in de keuken op negentien minuten na middernacht stond. Ik griste mijn zwarte regenjas van de haak naast de buitendeur, schoot in mijn rubberlaarzen, waarvan de ene amper aan ging, en stormde naar buiten.

Het huis stond al in lichterlaaie. Het vuur bulderde. Ik moest naar de steiger en het boothuis bij het water lopen voordat de hitte draaglijk werd. Daar bleef ik staan kijken naar wat er gebeurde. Ik vroeg me in die eerste ogenblikken geen moment af hoe de catastrofale brand kon zijn ontstaan. Ik keek alleen naar hoe het onmogelijke bezig was te gebeuren. Mijn hart bonkte zo hard dat ik dacht dat het in mijn borstkas in stukken zou breken. De brand woedde evenzeer binnen in mij.

De tijd smolt weg in de hitte. Er kwamen boten met slaapdronken eilandbewoners aanvaren. Achteraf kon ik niet zeggen hoelang het had geduurd en zelfs niet wie er waren gekomen. Mijn ogen staarden wild naar het vuur en de vonken die naar de nachthemel wervelden. In een angstaanjagend moment meende ik opeens de bejaarde gedaantes van mijn grootouders aan de andere kant van de vlammen te zien.

In de herfst zijn we maar met weinigen hier op de eilanden, als de zomergasten zijn vertrokken en de laatste zeilboten voor de wind naar hun onbekende thuishavens zijn gezeild. Toch had iemand het vuurschijnsel in de nachtelijke duisternis gezien. Daarna had het bericht zich via de telefoon verspreid, en iedereen wilde helpen. Met de brandblusapparatuur van de kustwacht werd zout water opgepompt en naar het brandende huis gespoten, maar het was natuurlijk al te laat. Het enige wat er veranderde was dat de vuurhaard begon te stinken. Verbrande eiken balken en wandpanelen, behang en linoleum in combinatie met zout water veroorzaken een stank die je nooit vergeet.

Bij het ochtendgloren restte er alleen nog een rokende, stinkende ruïne. Ondertussen was de wind afgenomen. De storm was verder gejaagd richting de Finse Golf.

De wind had zijn kwade bedoelingen samen met het vuur volbracht en eraan bijgedragen dat er niets over was van het mooie huis van mijn grootouders.

Bij het ochtendgloren vroeg ik me ook voor het eerst af waardoor de brand was ontstaan. Ik had geen kaarsen aan gehad of een van de oude petroleumlampen laten branden. Ik had niet gerookt, en ook geen vuur gemaakt in het oude houtfornuis. Een paar jaar geleden was de bedrading nog vernieuwd.

Er was geen verklaring. Het leek wel of het huis zichzelf in brand had gestoken.

Alsof een huis van vermoeidheid, ouderdom of verveling zelfmoord kon plegen.

Ik beseftte dat een onwankelbaar geachte veronderstelling over mijn leven was gesneuveld. Na een mislukte operatie, waarbij door mijn toedoen een jonge vrouw haar arm was kwijtgeraakt, was ik jaren geleden hierheen verhuisd. Ik dacht toen vaak dat het huis waarin ik woonde er had gestaan bij mijn geboorte, en dat het er nog zou staan op de dag dat ik er niet meer zou zijn.

Dat bleek dus niet het geval. De eiken, berken, elzen en die ene essenboom zouden er nog zijn als ik er niet meer was. Van de prach-

tige scherenboerderij zou alleen de fundering van keien restten, die van het vasteland over het ijs hierheen waren gesleept uit de allang stilgelegde steengroeve bij Håkansborg.

Mijn overdenkingen werden onderbroken door Jansson, die naast me stond. Hij droeg een aftandse blauwe overall. Hij was blootshoofds maar had oude motorhandschoenen aan. Ik herkende ze van de winters dat het ijs niet droeg en niet brak, en hij de propellerboot had gebruikt voor het bezorgen van de post.

Hij stond naar mijn rubberlaarzen te kijken. Toen ik zelf naar beneden keek, zag ik dat ik tijdens de vlucht twee linkerlaarzen had aangetrokken, van die oude, groene Tretorns. Nu begreep ik waarom ik zo lastig in die ene laars had kunnen komen. En waarom ik me zo moeilijk voortbewoog terwijl ik om het brandende huis heen liep.

‘Je krijgt een laars van mij,’ zei Jansson. ‘Ik heb thuis nog losse laarzen liggen.’

‘Misschien staat er nog een extra paar in het boothuis,’ zei ik.

‘Nee,’ zei Jansson. ‘Ik ben wezen kijken. Er staan alleen een paar leren schoenen en oude ijsschoenen die ze vroeger over hun laarzen zetten tijdens het doodknuppelen van zeehonden.’

Dat Jansson al in mijn boothuis had lopen snuffelen, verbaasde me niet. Ook al was het deze keer uit zorg vanwege mijn twee linkerlaarzen. Dat hij mijn boothuis in ging, wist ik uit ervaring. Jansson had een scharrelende inborst. Ik was er al vroeg van overtuigd geraakt dat hij alle ansichtkaarten las die door zijn handen gingen, als de zomergasten bij de aanlegsteigers stonden om postzegels te kopen.

Jansson keek me vermoeid aan. Het was een lange nacht geweest.

‘Waar moet je slapen? Wat ga je doen?’

Ik antwoordde niet omdat ik geen antwoord had.

Ik liep dichterbij de rokende puinhoop toe. De laars aan mijn rechtervoet knelde. Dit is wat ik bezit, dacht ik. Ongelijke laarzen. Al het andere is weg. Ik heb zelfs geen kleren om aan te trekken.

Op dat moment, toen de volle omvang van de ramp tot me doordrong, ging het als een jammerklacht door me heen. Alleen hoorde

ik niets. Alles wat er in mij gebeurde was geluidloos.

Jansson dook weer naast me op. Hij heeft een merkwaardige manier van bewegen, alsof hij pootjes heeft in plaats van voeten. Hij komt uit het niets en staat er ineens. Hij lijkt te weten hoe hij voortdurend buiten iemands gezichtsveld moet blijven.

Waarom was dat ellendige huis van hem op Stångskär niet in vlammen opgegaan?

Jansson schrok even, alsof hij mijn verbitterde gedachten kon lezen. Ik besepte echter dat ik mijn gezicht had vertrokken, waaruit hij opmaakte dat hij te dichtbij was gekomen.

‘Je kunt natuurlijk bij mij logeren’, zei hij nadat hij zich herpakt had.

‘Daar bedank ik voor’, antwoordde ik.

Toen merkte ik de caravan van mijn dochter Louise op, die in een elzenbosje achter Jansson stond. Er stond ook een hoge eik die nog niet al zijn bladeren verloren was. De caravan ging schuil achter de overhangende takken.

‘Ik heb de caravan’, zei ik. ‘Daar kan ik voorlopig wonen.’

Jansson keek me verbaasd aan, maar hij zei niets.

Alle mensen die die nacht waren gekomen, maakten aanstalten om naar huis te gaan. Voordat ze vertrokken, kwamen ze me zeggen dat ze natuurlijk bereid waren te helpen, met wat dan ook.

Mijn bestaan was in de loop van een paar nachtelijke uren inderdaad zo veranderd dat ik plotseling van alles en nog wat nodig had. Ik had niet eens een compleet paar rubberlaarzen.

Ik zag de ene boot na de andere verdwijnen. De verschillende motorgeluiden ebden weg.

Ik wist wie iedereen was en hoe ze heetten. Op de eilanden hier domineerden de families Hansson en Westerlund. Velen leefden in onmin met elkaar. Ze zagen elkaar alleen bij begrafenissen of als er een ongeluk op zee of een brand plaatsvond. Dan werden alle vijandigheden gestaakt. Om weer te worden hervat als de rust was weergekeerd.

Ik word nooit deel van de gemeenschap die ze ondanks hun onderlinge vetes vormen. Mijn grootvader behoorde tot een van de kleinere families hier, de Lundbergs, die zich generaties lang buiten alle conflicten had weten te houden. Hij was bovendien met een vrouw van het verre Åland getrouwd.

Ik stam van de eilanden hier, maar hoor er toch niet bij. Ik ben een uit koers geraakte chirurg die zich schuilkhoudt in de scherenboerderij die hij heeft geërfd. Dat ik de geneeskunst beheers is natuurlijk een pre, maar een echte eilander word ik nooit.

Bovendien weet iedereen dat ik een winterbader ben. Elke winterochtend stap ik in een opengehakt wak om me onder te dompelen. Dat wekt grote argwaan bij de vaste bewoners. In de ogen van de meesten ben ik gek.

Via Jansson wist ik dat mensen zich hogelijk verbazen over het leven dat ik leidde. Wat deed ik daar op mijn verlaten eiland? Ik viste niet, ik was geen lid van de heemkundevereniging of een ander genootschap. Ik jaagde niet en ik kluste ook niet aan mijn nogal gammele boothuis en de drijver van de achterste steiger, die de afgelopen winters flink was aangetast door het ijs.

De weinige eilanders die hier nog permanent woonden, bekeken me daardoor met argwaan. De zomergasten die hoorden praten over de gepensioneerde arts beschouwden me daarentegen als een geluksvogel die zich had kunnen terugtrekken in het rustige sche-

rengebied om aan de chaos van de grote stad te ontkomen.

Vorig jaar had een groot motorjacht aangemeerd aan mijn steiger. Ik liep ernaartoe om ze weg te sturen, toen een man en een vrouw een huilend kind aan land tilden dat plotseling uitslag had gekregen. Ze hadden gehoord dat er een dokter op de eilanden woonde en vroegen om hulp. Door hun bezorgdheid opende ik uiteraard mijn boothuiskliniek. Het kind werd op de werkbank gelegd, naast de ruimte waar grootvaders visnetten nog steeds te drogen hingen, en ik kon al snel constateren dat het onschuldige netelroos was. Na een aantal vragen werd het me ook duidelijk dat het kind allergisch was voor verse aardbeien.

Ik liep naar de keuken in het huis om een allergiemiddel voor ze te halen dat zonder recept verkrijgbaar is.

Daarna wilden ze me natuurlijk betalen, maar dat sloeg ik af. Ik bleef op de steiger staan en zag hun poenerige luxejacht achter Höga Tryholmen verdwijnen.

Ik heb altijd een grote voorraad medicijnen voor privégebruik. Ik beeld me echt niet in dat ik ziek ben, maar ik wil medicijnen bij de hand hebben. Ik wil niet het risico lopen dat ik op een nacht met een acute hartaanval wakker word zonder dat ik mezelf op z'n minst de behandeling kan geven die ik ook in een ambulance zou krijgen. Afgezien van medicijnen en injectievloeistoffen heb ik een paar zuurstofflessen op voorraad.

Ik denk dat andere artsen net zo bang zijn om dood te gaan als ik. Ik heb er nu spijt van dat ik als vijftienjarige besloot arts te worden.

Tegenwoordig kan ik mijn vader beter begrijpen, de altijd oververmoeide kelner, die mij afkeurend opnam en vroeg of ik serieus dacht dat het een bevredigende levensvervulling was om in de lichamen van andere mensen te snijden.

Ik antwoordde hem destijds dat ik ervan overtuigd was dat mijn beslissing de juiste was, maar ik heb nooit onthuld dat ik dacht dat ik me geen moment voor een studie geneeskunde zou kunnen kwalificeren. Toen dat tot mijn eigen verbazing toch lukte, moest ik me wel aan mijn belofte houden.

Dus, om eerlijk te zijn: ik ben arts geworden omdat ik dat tegen mijn vader had gezegd. Als hij was overleden voordat ik mijn studie had voltooid, zou ik meteen gestopt zijn.

Ik heb geen idee wat ik dan met mijn leven zou hebben gedaan. Waarschijnlijk was ik eerder naar het huis van mijn grootouders verhuisd. Wat ik dan voor de kost zou hebben gedaan, weet ik niet.

De laatste boten verdwenen in de nevelige ochtend. De zee, de eilanden, grijzer dan ooit. Tot slot bleven alleen Jansson en ik over. Er steeg rook op uit de stinkende puinhoop. Hier en daar vlamde het vuur op in de neergestorte eiken balken. Ik trok de regenjas strakker om mijn pyjama en liep om het afgebrande huis heen. Een van de appelbomen die mijn grootvader had geplant, was zwartgeblakerd. Het was net een decorstuk. Een waterton van plaatstaal was door de hevige hitte gesmolten. Het gras rondom het huis was verschroeid.

Ik voelde een enorme drang om het uit te schreeuwen, maar zolang de vasthoudende Jansson er nog was, kon dat niet. En ik kon hem ook niet weggagen. Wat er ook gebeurde, ik besepte dat ik zijn hulp nodig zou hebben.

Ik liep terug naar Jansson.

‘Ik wil je om een gunst vragen’, zei ik. ‘Ik heb een mobiele telefoon nodig. De mijne is verdwenen tijdens de brand.’

‘Ik heb thuis een extra telefoon liggen die je kunt lenen’, zei Jansson.

‘Alleen tot ik zelf een nieuwe heb gekocht.’

Jansson besepte dat ik zijn telefoon zo snel mogelijk nodig had. Hij liep naar zijn boot. Een van de laatste op de eilanden met een gloeikopmotor die je met een gasbrander moest starten. Toen hij de post nog rondbracht, had hij een snellere boot. Maar de dag nadat hij met pensioen was gegaan, had hij die verkocht om de oude houten boot, die hij ooit van zijn vader had geërfd, weer te gaan gebruiken. Ik heb alles over die boot gehoord. Dat hij in 1923 op een kleine werf in Västervik was gemaakt en nog steeds de originele motor had.

Ik bleef achter bij de rokende puinhoop. Ik hoorde Jansson het